

HØRINGSUTTALELSE TIL NOU 2022:21

Uklart fra Straffelovrådet om ny voldtektsparagraf: Skal et nei fortsatt være et kanskje?

Erik Nord, dr.philos, Kringsjå

Straffelovrådet omtaler ikke 'overtalelsessex'. Det bruker begrepene 'ønskethet' og 'frivillighet' om hverandre uten å definere noen av dem. Dette etterlater uklarhet om overtalelsessex er ment å omfattes av lovforslaget. Jeg foreslår en litt annen lovformulering for å klargjøre. Unnlåtelsen av å definere frivillighet er uansett en vesentlig mangel.

Straffelovrådet går i NOU 2022:21 inn for å utvide straffelovens bestemmelse om voldtekt. Det foreslås at den som har seksuell omgang med 'noen som ikke vil det og som gir uttrykk for dette i ord eller handling', skal straffes med inntil 10 års fengsel også i tilfeller der det verken forekommer vold eller truende atferd (side 270, § 294 a og nytt punkt b). Et nei skal være nok. På grunn av uryddig begrepsbruk i utredningen er det vanskelig å vite hvilke tilfeller rådet mener å ramme utover de som allerede rammes av nåværende lov.

Særlig én situasjon trenger å bli diskutert. Den består i at en person først stanser en annen persons tilnærmelser. Så velger den førstnevnte å gi etter for den andres fortsatte pågåenhet. Det kan skje mellom mann og kvinne, mellom kvinne og mann, og mellom likekjønnede. Det klart vanligste er at det skjer fra en manns side overfor en kvinne. For å forenkle framstillingen refererer jeg til denne konstellasjonen i fortsettelsen.

Sexen er selvvalgt. Noen ganger får kvinnen glede av det som følger, andre ganger ikke. Hver eneste dag forekommer det i Norge tusenvis av tilfeller av 'overtalelsessex' der kvinner - til tross for fravær av vold og truende adferd – velger å tillate noe de helst ville ha sluppet.

Straffelovrådet drøfter ikke overtalelsessex. Spørsmålet blir da hva som impliseres av det rådet ellers skriver.

Selve ordlyden i den foreslåtte nye paragrafen taler for at overtalelsessex skal være straffbar. Kvinnene 'vil' jo egentlig ikke og gir uttrykk for det.

I forarbeidene til paragrafen skaper rådet uklarhet ved å ikke skille mellom to ulike viljesaspekter ved eventuell deltakelse i sex. Det ene er hva en person 'vil', dvs ønsker. Det andre er hva personen gjør frivillig, dvs selvbestemt.

Både ønsker og selvbestemmelse bør respekteres. Men det kompliserer at selvbestemmelse omfatter å velge å la uønsket sex skje.

Straffelovrådet definerer verken 'ønskethet' eller 'frivillighet' og bruker dem uhemmet om hverandre.

Det mest eklatante eksemplet er at rådet starter med å peke på selvbestemmelsesrett som det sentrale vernetemaet (punkt 21.3). Men allerede i neste punkt (21.4) heter det at 'retten til seksuell selvbestemmelse innebærer som forklart (min utheving) at individet har rett til ikke å bli utsatt for uønskede inngrep fra andre'. Det gir inntrykk av at ikke bare ufrivillig sex, men

også mye overtalelsesseks er ment å rammes: Kvinnens umiddelbare nei blir jo ikke respektert, og uønsketheten blir ofte ikke borte.

I samme tolkningsretning trekker rådets presisering av at hvis en kvinne ikke ønsker sex, men - i fravær vold og truende adferd - unnlater å si nei og er passiv, må hun selv ta ansvar for det (side 183/184). Da anses mannens gjennomføring ikke å være klanderverdig nok til å kvalifisere for straff. Det er nærliggende å tenke at rådet kan mene noe annet om sex der det først er sagt et tydelig nei - som i overtalelsesseks.

Hvis rådet mener at det bare er frivillighet som skal vernes, melder det seg et annet spørsmål. Det er ikke nødvendigvis forskjell på kvinner som lar seg overtale og kvinnene som rådet foreslår å verne (de som sier tydelig nei, men ikke gjør fysisk motstand) mht til frivillighet. I fraværet av vold og truende adferd *kan* kvinnene i begge grupper velge å hindre mannen fysisk, men gjør det ikke. Hvis de to gruppene likevel skal forskjellsbehandles rettslig, hva er da begrunnelsen for det?

Noen vil kanskje hevde at de kvinnene som sier nei, men velger passivitet, er utsatt for større press enn de som overtales. Men det kan man ikke generelt anta. I begge grupper vil graden av opplevd press avhenge av omstendighetene og grunnene kvinnene har for sine valg om å la sexen skje.

For å vurdere denne problemstillingen nærmere, ville det ha hjulpet om Straffelovrådet hadde angitt former for press – utover fysisk tvang og truende atferd - som de mener gjør valg ufrie. Rådet gjør ikke det. På side 153 spør rådet om slike andre former kan foreligge. Det svarer selv at det ikke er åpenbart og gjør ikke noe forsøk på å peke ut andre mulige former. Det er overraskende. For hvis det ikke finnes andre former for ufrihetsskapende press, er rådets lovforslag unødvendig. Fysisk tvang og truende adferd er jo allerede dekket i nåværende paragraf.

På side 154 gir rådet uttrykkelig opp å definere ufrivillighet, under henvisning til at det er for vanskelig. Uklarheten som dermed oppstår, prøver rådet å løse ved å ikke bruke ordet frivillig i selve lovparagrafen. I stedet går man inn for å bruke et annet ord som 'skal fange det som termen 'frivillig' er ment å gjøre'. Det er underlig. Uklarheten mht hva ufrivillighet skal bety blir ikke borte ved at frivillighet benevnes med et nytt ord.

I sum er Straffelovrådets lovforslag utilfredsstillende. Leserne får ikke vite om et nei heretter skal være et nei, eller om det fortsatt skal være det 'kanskje' som mange menn har sett det som i uminnelige tider.

Heldigvis finnes det råd. Den store utbredelsen av overtalelsesseks henger bl.a. sammen med at menn gjennom evolusjonen har en tilbøyelighet til å ville oftere enn kvinner. Mye av overtalelsesseksen er forholdsvis harmløs. Straffelovrådet advarer prinsipielt mot å kriminalisere forholdsvis harmløse handlinger i private relasjoner og understreker begge kjønns ansvar for deltakelse i sex (side 136). Det er videre slik at menn ikke har mindre krav på å bli ivaretatt enn kvinner. En klok lovutforming vil derfor være å beskytte både ønsker og rett til frivillighet og samtidig klart avstå fra å kriminalisere overtalelsesseks. Det kan oppnås ved en litt fyldigere lovparagraf enn den Straffelovrådet foreslår:

Med fengsel i inntil 10 år straffes den som har seksuell omgang med noen som i ord eller handling gir uttrykk for at de ikke ønsker det. Straffbarheten bortfaller dersom personen som ikke ønsker seksuell omgang, likevel velger å tillate den uten å være utilbørlig presset til det.

Det man da i tillegg må gjøre, er å gi eksempler på utilbørlig press. Det kommer man ikke utenom.